

БУХОРО ВАЗИРИ НАСРУЛЛОХБЕЙ ПАРВОНАЧИ АФАНДИ ХАЗРАТЛАРИНА ОЧИК
МАКТУБ[1]

(Эй Вазоратпанох[2], биз тартиботи жадидага мухтожмиз)

Аникдирки, ҳеч қайси миллат ҳеч бир замонда бизда бўлганидек юрти хароблик, халки фалокат, аёнлари пасткашлик, идора аҳли фасод, золимларнинг қон сўриши, ажнабийлар калакалари, истикболининг мушкуллиги қаби иллатларга мубтало бўлмаган! Бутун мамлакат ва миллатни шу аҳволга келтириб қўйдикки, дунёдаги энг қийин ва ташвишли кунларда яшаётган одамлар ҳам бизнинг аҳолимизга маънос тортиб, қон йигламоқдалар. Хар қанча кўз ва қулоқларингизни беркитиб олсангиз ҳам бу қадимги ислом миллатининг фарёди ва бу муқаддас мамлакатимизнинг хароблигига ачинмай туролмайсиз. Лекин бу жимгина ачинишдан не фойда? Бу кетма-кет келаётган мушбатлараро Сиз қаби қомил шахснинг харакатсиз ачиниши ва суқут ҳолати қачонгача давом этади? Бу қун маълум ислом миллатининг энг ойдин фикрли зиёлилари жаҳолат ва гафлатнинг икки отига миниб ўз қамситилишининг пайини қирқиб учун қопмоқдалар. Муқаддас ва меҳрибон она ватанимизнинг ўз ҳақини таниган фарзандлари зулм темир панжасидан тортиб уни қано саҳросига[3] томон қортмоқда. Бу қун қалолат ва қумроҳлик қанжирининг ақри бўлган бизнинг ҳолимизга Қазрати Рабб ўл-иззатнинг[4] раҳми бўлиб юборилган Сизсиз ва бизнинг тождор олий қазрат қадари меҳрибонимизни[5] ҳозирги ва қелғуси мушкулликлардан Сизгина ҳабардор эта оласизки, (амир) бизнинг ишларимизни назоратига Сизни қалб этган. Яъни Қазрати Қолиқнинг қарами ва адолатпарвар подшоҳимизнинг лутфи Сизни нафакат бу умри қаришон ва истибдодқеша бўриларга ўлжа бўлиб, қўрувқисиз қолган қўйларга меҳрибон қўпонлиққа эмас, балки уларнинг ишларини танзим қилиш[6], тартибга солиш учун юборгандир. Биз Сизнинг ишга тайинланган қунингизни ўз ҳаётимизнинг муқаддимаси деб қилдик ва ишга маълум бўлиб қиришган қунингизни ўз миллий байрамларимиздек нишонладик. Таассуфки, қугунга қадар интизор қўзларимизни қанчалар тикмайлик, истикболимизнинг саодати учун ташаббус бўладиган бирор ишни Сиздан қўрмадик.

Эй, меҳрибон она Ватаннинг барқамол фарзанди!

Эй, Бухоро эзилган миллатининг бесабот тарафдори! Сиз умр бўйи ўзининг ноз ва тантаналарга бой оғушида Сизни тарбиялаган азиз ва муқаддас ватанингизнинг ишларини хароблик ва қаришонлиқнинг қора қунларига ўлоқтириб қўйиб, унинг остидан ўт ёқиб келаётган балоларга мубтало қилиб, нега қим ўтирибсиз?! Қамиша ҳақ қинимиз ва шаръий Пайғамбаримиз Мухаммад (с.а.в.)нинг адолатлари соясида тинчлик ўрнатиб қелинган ватанимиз қимсасизми ё хароб ҳолдами қолди! Минг қил ҳавфу ҳатарларга дучор бўлди! Соатма-соат Сизга умидвор тикилган қўзларимиз юмилмоқда. Сиздан ёрдам ва нажот амалларини қутишдан тоқмоқда. Сиз нега қим ўтирибсиз? Шу маълум ислом умматининг умиди, ҳаётимизнинг баракоти Сизнинг сайъ-харакатингиз ва қимматингиздир. Бу бахтсиз ислом миллатининг қизмати ва муқаддас шаръий Қинимизнинг мустаҳқамланиши, албатта, Сиздан лозимдир. Бу муқаддас қизмат йўлида бир дам бўлсин сустанлиқ қилишга Сизнинг ҳаққингиз йўқ! Сўзингизнинг нуфузи ва

улугвор таъсири бўлгани холда бу куфрони неъмат хабаридан ожизлигингизнинг маъноси нима? Нима сабабдандирки, сиз ўзингиздан лозим хизматларни ошкор, очик килмайсиз? Турли фиркалар орасида улуг ишларнинг ташаббускори бўлаётган ўша химмат арбобларининг Сиздан не устунлиги бор? Не монъелик борки, тартиботи жадида воситаси билан миллий саодатимизнинг янги истикболли йўлларини очиб, кадримиз ва тақдиримизни аъло даражада шарафлай олмайсиз? Бир зоти комилнинг ҳақки учун Ватанимиз ҳамдўст ва ҳамдин кишиларга тўла бўлса канчалар савоб?! Бир миллатнинг ҳаёти учун кайгуруб, Аллохнинг фазлу карамига сабаб бўлмоқдан қайси шухрат ортиқроқдир? Раият орасида Сизга нисбатан ихлос ва мухаббат бор, бу Яратганнинг карамидирки, Сизни фавқуллоҳда нуфуз соҳиби қилиб бошимизга юборди. Олий ҳазрат тождор падари бузрукворимиз, адолатпарвар подшоҳимиз бизни тарбият ва танзим[7] этмак амрини Сизга берган. Не тўсикки, Сизни бу муқаддас хизматдан қайтарсин?! Магар бошқалар гафлатда қолган бўлсалар, Сизда гафлат қилманг. Бошқалар гафлатининг ташвиши Сизнинг гафлатингизчалик бўлмайди. Наузубиллоҳ[8], бундай муқаддас вазифани бажаришда сустқашлик қилсангиз эртага интиком олгучи Аллохнинг ҳузурида нима деб жавоб берасиз?!

Нуширавон[9] намўрд қи номи неқу гўзошт (Нуширавон ўлмади, чунки яхши ном қолдирди).

[1] Фитратнинг бу мактуби илк бор 1910 йили Истанбулда чиқадиган «Таъруфи муслимин» («Мусулмонлар таърифлари») номли «диний, сиёсий, тарихий, фалсафий ва ахлоқи олам»дан баҳс қилувчи ҳафталик мажалла саҳифаларида, (1328/1910 йил, 25-адад, 2-жилд; 8 декабр, пайшанба) эълон қилинган. Мактуб Амир Олимхон Бухоро тахтига ўтиргандан кейин Насруллох Парвоначининг бош вазир лавозимига тайинланиши муносабати билан ёзилган. Фитратнинг Истанбулда чоп этилган илк асарлари қаби бу мактуб ҳам форс тилида битилган. Гарчи мажалла турк тилида чиқиб турган бўлса ҳам Фитратнинг бу мактубини айни холда, яъни форс тилида чоп этган. Асар форс тилидан таржима қилиниб, эълон қилинган. Дастлаб, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»нинг 1996 йил 9 май сонидида эълон қилинган (мутаржим Х. Болтабоев).

Фитратнинг бошқа жадидчилик руҳига ҳамоҳанг бўлган бу мактуб улуг адибимиз салоҳиятининг янги қирраларидан қитобхонни ҳабардор этади деб ишонамиз.

[2] вазоратпаноҳ — вазирларни паноҳига олган. Бу ерда: бош вазир лавозими.

[3] фано саҳроси — йўқлик гирдоби.

[4] Ҳазрати Рабъу-л-иззат — Аллохнинг сифатларидан бири билан унинг муборақ номи тилга олинган.

[5] Падари меҳрибонимиз — Бухоро тахтига янгигина чиққан Амир Олимхон назарда тутилади.

[6] танзим килиш — низомга, тартибга солиш.

[7] тарбият ва танзим — тарбия ва тартиб.

[8] Наузибиллох — Аллохдан панох сўрамок.

[9] Нуширавон ёки Ануширвон — машхур Эрон (сосоний) хукмдорларидан бўлиб, истибдодпеша саркардалар орасида факат яхши ном бидан, яъни адолатли подшоҳ сифатида тарихда колганига ишора.